

De bomen zitten vol Zacheüssen

Het Veer
Genk, 22 oktober 2017
Guido, Odette, Paula

Welkom

Goeiemorgen, beste vrienden van het Veer, en welkom op de tweede viering van dit werkjaar dat als thema meekreeg: ont-grenzen, krasse uitspraken en handelingen in het evangelie van Jezus.

Hoofdfiguur vandaag is Zacheüs, een van de randfiguren in het evangelie die als gevolg van hun manier van leven buiten het gangbare religieuze bestel zijn gevallen. Zacheüs collaboreert met de bezetter, is hoofd van de belastingdienst en perst zijn volksgenoten uit. Iemand die gehaat wordt. Maar Zacheüs is ook nieuwsgierig. Hij wil wel meer te weten komen over die Jezus die verrassend nieuwe dingen vertelt.

Ook vandaag zijn er nog Zacheüssen, mensen die het rechte pad verlaten hebben, die niet meer weten hoe het met hun leven verder moet of die op een afstand willen blijven. Ze zijn religieus dakloos, maar niet spiritueel ongevoelig.

Alvorens verder in te gaan op dit thema, begroeten we elkaar in de naam van de Vader, de Zoon en zijn Geest, verontschuldigen we de mensen die er vandaag niet bij kunnen zijn: (...) en zingen we ons jaarlied.

Lied Mensen van vuur

Voorstelling van het thema

‘Over God wil ik zwijgen’, is een beroemde uitspraak van Meister Eckhart. En volgens de grote Thomas van Aquino kunnen we God alleen ‘kennen als het onbekende’. Met andere woorden, **we kunnen ons geen beeld vormen van God en Hij is niet te vatten in ideeën.**

De hele Bijbel staat bol van verhalen, poëtische teksten, wetten, voorschriften ... Verhalen ook die zich tegenspreken. Alsof ze de kern van wat ze willen uitdrukken, vanuit verschillende hoeken willen belichten. Maar nergens vind je er een bepaling van wie of wat God is.

Verbeelding en verwondering maken het wezen uit van religie en zijn heel belangrijk om het Oude en het Nieuwe Testament te verstaan. Zonder beeldspraak kan je niet spreken over het onzichtbare, het onvoorspelbare. Je kan er alleen verhalen over vertellen.

Het probleem is dat mensen Bijbelverhalen vaak lezen zonder verbeelding. Ze blijven steken in een letterlijke lectuur en gaan op zoek naar wat waar gebeurd is. Want **mensen willen weten. Ze willen een sluitend antwoord op de vraag naar de zin van hun bestaan.**

Religies spelen daar gretig op in. Ze proberen het onnoembare te grijpen en op te sluiten in dogmatische bepalingen en geloofsbelijdenissen. Met daaraan verbonden een dwangbuis van regels en voorschriften, geboden en verboden waaraan mensen moeten voldoen om het heil – wat dat ook moge voorstellen – te verwerven.

Dat was ook zo in Jezus' tijd. **Met de strikte interpretatie van de Thora, de Wet, en binnen de muren van het religieuze systeem heeft iemand als Zacheüs geen schijn van een kans.** In de evangelietekst die we vandaag gaan lezen, zit hij ontegensprekelijk in het kamp van te mijden personen. Hij hoort er niet bij.

Maar de onconventionele aanpak van Jezus heeft hem nieuwsgierig gemaakt. **Als er gaten in de muren van het systeem komen – en die Jezus maakt nogal wat openingen – dan dienen zich ook voor hem nieuwe perspectieven aan.** Daarom klimt hij in een boom langs de weg waar Jezus voorbijkomt, want hij wil wel eens weten wat die man te vertellen heeft.

Wij zijn allemaal opgegroeid in een catechismusreligie, met op elke vraag een sluitend antwoord dat wij destijds uit het hoofd moesten leren. Ruimte voor kritische bedenkingen en interpretatie van teksten was er niet. Het was allemaal te nemen of te laten.

Intussen hebben velen gebroken met wat de Nederlandse emeritus-predikant en auteur Nico ter Linden 'de kinderkamer van ons geloof' noemt. Jammer genoeg is dat afscheid aan wat ons werd voorgehouden, vaak uitgemond in religieuze onverschilligheid: 'Wat hebben ze ons wijsgemaakt!' **Anderen – en niemand weet hoe talrijk ze zijn – zijn echter op hun spirituele honger blijven zitten.**

Ooit kwam Jezus voorbij en sprak hij mensen aan bij hun naam. Maar dat is al lang geleden. Veel sporen van zijn optreden zijn nog wel zichtbaar, maar andere zijn onder het stof van de vergetelheid geraakt. **Er zitten hier echter nog steeds Zacheüsen in hun rare, eenzame uitkijkposten.** Worden die ooit opnieuw 'bij hun naam genoemd'? Kan **de zoekende mens, de tastende gelovige,** weer meespelen in het verhaal? **En mag daar plaats zijn voor twijfel? Meer nog: zou het kunnen dat twijfel een essentiële voorwaarde is om tot authentiek geloof te komen?** Daarover gaat deze viering.

*Laten we dan **de kaars** van het licht en de hoop ontsteken en samen **het openingsgebed** bidden:*

Barmhartige God,
voor U is niets hopeloos
en niemand reddeloos verloren.
Ga met ons op weg,
leidt ons langs de keien en de kuilen,
toon ons de struikelstenen.
Maak weer zacht wat steenhard is.
Neem de keien weg
zodat het zand terug zichtbaar wordt
en wij kunnen zien hoe Gij, God,
ons bij onze naam roept
en in het zand
een nieuwe toekomst schrijft.

Dat vragen wij U in Jezus, onze Heer.
Amen.

Lied Voor kleine mensen

Lezing uit het evangelie volgens Lucas 19, 1-10

Jezus ging Jericho in en trok door de stad.

Er was daar een man die Zacheüs heette, een rijke hoofdtollenaar. Hij wilde Jezus zien, om te weten te komen wat voor iemand het was, maar dat lukte hem niet vanwege de menigte, want hij was klein van stuk. Daarom liep hij snel vooruit en klom in een vijgenboom om Jezus te kunnen zien wanneer hij voorbijkwam. Toen Jezus daar langskwam, keek hij naar boven en zei: 'Zacheüs, kom vlug naar beneden, want vandaag moet ik in jouw huis verblijven.' Zacheüs kwam meteen naar beneden en ontving Jezus vol vreugde bij hem thuis. Allen die dit zagen, zeiden morrend tegen elkaar: 'Hij is het huis van een zondig mens binnengegaan om onderdak te vinden voor de nacht.' Maar Zacheüs was gaan staan en zei tegen de Heer: 'Kijk, Heer, de helft van mijn bezittingen geef ik aan de armen, en als ik iemand iets heb afgeperst vergoed ik het viervoudig.' Jezus zei tegen hem: 'Vandaag is dit huis redding ten deel gevallen, want ook hij is een zoon van Abraham. De Mensenzoon is gekomen om te zoeken en te redden wat verloren was.'

Duiding

Hoed u voor mensen die te pas en te onpas ergens 'heel zeker' van zijn. Ze doen denken aan wie het nodig vindt op het publieke forum uit te bazuinen dat hij geen leugenaar is, of aan het soort politici die van de daken schreeuwen dat ze geen poenscheppers zijn.

Ook religies hebben blijkbaar behoefte aan een eenduidige verpakking van wat geloof nu eigenlijk inhoudt. Ze hebben daar zelfs een woord voor: dogma's. **Voor de zoekende mens kan dat een ernstige barrière zijn, zeker als geloofsovertuiging wordt voorgesteld als een afgewerkt product, een statisch gegeven.**

Nochtans is er niets mis met een kritische houding en een gezonde dosis twijfel, ook niet in de religieuze context. Tomás Halík, een Tsjechisch priester en hoogleraar Filosofie en Sociologie, schreef er een boek over: *Geduld met God – Twijfel als brug tussen geloven en niet-geloven*. **'Als de tekenen van Gods aanwezigheid zo banaal grijpbaar aan de oppervlakte van de wereld zouden liggen als sommige religieuze enthousiastelingen menen, zou geloof helemaal niet nodig zijn',** schrijft hij in zijn inleiding. **'Met het mysterie mag je nooit "klaar" zijn.'**

Tomás Halík heeft zijn boek opgebouwd rond de figuur van **Zacheüs**. Hij ziet in hem de verpersoonlijking van **de nieuwsgierige, schuchtere twijfelaar**. Naar evangelische

normen is Zacheüs **een randfiguur. Als hoofdtollenaar heult hij mee met de bezetter en verrijkt hij zich op de kap van de onderdrukte bevolking.** Maar hij is ook **benieuwd** en wil wel meer te weten komen over die Jezus die zo dadelijk langs gaat komen. De juiste relaties om met de nieuwe profeet in contact te komen heeft hij niet. Bovendien is hij klein van gestalte, en zich door de menigte wringen om een plaatsje op de eerste rij te bemachtigen, doet hij gezien zijn gehate status beter niet. Hij houdt zich liever op een afstand en klimt in een vijgenboom waar hij, verscholen tussen de bladeren, ongemerkt zijn ogen de kost kan geven. Het is pas als Jezus hem bij zijn naam noemt, dat hij zijn uitkijkpost en schuilplaats durft te verlaten.

Halík ziet in onze maatschappij veel Zacheüsen, mensen die afstand willen houden, omdat ze met hun eigen leven nog niet in het reine zijn. Mensen ook die zich niet thuis voelen achter vlaggen en slogans, omdat ze vermoeden dat de waarheid te kwetsbaar is om op straat gescandeerd te worden. Ze blijven bij de ingang van de kerk staan, voor zover ze de weg naar de kerk al vinden. **Het zijn de twijfelaars en de zoekers, mensen in de grijze zone tussen religieuze zekerheid en atheïsme.** Het is precies voor dit soort randfiguren van de geloofsgemeenschap dat Jezus een boontje had. **‘Randfiguren’ zijn voor Jezus inderdaad een ruimere groep dan alleen maar de zieken en de armen. Ook de spiritueel ontheemden horen er thuis.**

We vergeten nog te veel **dat Zacheüs’ schuilplaats tevens een observatiepost was** van waaruit hij vol verwachting wilde waarnemen. Dat geldt ook voor de Zacheüsen van deze tijd. Als we hen tegemoet willen treden, moeten we **ophouden te pretenderen dat we de waarheid in pacht hebben. Dan moeten we accepteren dat geloof geen zaak is van zekerheden, en zeker geen kwestie van weten. Dat authentiek geloof altijd een pelgrimstocht zal zijn, een exodus uit de rustige vastheid, een zoektocht. Dat geloof zonder twijfel, zonder onzekerheid, geen geloof is.**

Halík verwijst naar een overenthousiaste slogan die hij ooit op de muur van een Praags metrostation zag staan: **‘Jezus is het antwoord!’** Iemand had daar een rake aanvulling bij geschreven: **‘En wat was de vraag?’** Hij wil daarmee duidelijk maken dat het probleem bij christenen vandaag niet is dat ze de antwoorden niet kennen, wel dat ze niet meer weten op welke vragen ze een antwoord gaven. Nog te vaak zien we **antwoorden als de afsluiting van het zoekproces. Alsof we een probleem hebben opgelost.** In het geloof gaat het echter niet om een probleem dat opgelost moet worden, maar om **een mysterie** waar we dus nooit achter zullen komen. Dat houdt in dat we nooit de weg van het zoeken en vragen mogen verlaten. **‘Naar Zacheüs toegaan betekent van probleem naar mysterie gaan, van ogenschijnlijk definitieve antwoorden terug naar oneindige vragen.’**

Het zou wel eens kunnen dat er vandaag meer Zacheüsen in de bomen zitten dan gelovigen in de kerk. En het is te gemakkelijk dat verschijnsel af te doen als een gevolg van de secularisering. Want die Zacheüsen hebben niet alles overboord gegooid. **Ze wachten alleen maar om bij hun naam genoemd te worden.** Jezus toont glashelder

hoe dat moet: hij nodigt zichzelf uit in Zacheüs' huis. In de Bijbel is een huis veel meer dan je toevallige woning. Je huis dat is je bestaansgrond, je identiteit. **Als Jezus zegt dat hij in Zacheüs' huis wil zijn, zegt hij daarmee dat hij wil binnentreden in zijn leven, in wie hij ten diepste is. En als Zacheüs daarop ingaat, geeft hij daarmee te kennen dat hij zijn leven gaat omgooien, dat hij in het perspectief van Jezus wil gaan staan.**

Wat Jezus hier doet staat **haaks op de joodse traditie**, waarin wetten en reinheidsvoorschriften en met wie je wel en niet mocht omgaan centraal stonden. **Jezus stapt daar overheen en plaatst de liefde in het midden. Een liefde die niemand uitsluit.** Nergens staat er te lezen dat Zacheüs eerst nog catechese moest gaan volgen of bij een wetgeleerde in de leer gaan. Jezus vraagt hem ook niet: 'Wat gelooft gij?'

Er zit enige gelijkenis met wat hier gebeurt, in **Johannes 1,38-39**. Daar wordt aan Jezus de vraag gesteld: **'Meester, waar verblijft u?'** Eigenlijk betekent dat: **'Waar is uw thuis, wie bent u ten diepste?'** En Jezus geeft daarop een heel simpel antwoord: **'Kom en zie.'** Met andere woorden: **geloven betekent zelf in beweging komen en het leven met eigen ogen leren waarnemen vanuit Jezus' perspectief.** En dat kan niet zonder dat het je verandert. Iemand rationeel willen overtuigen heeft geen zin. **We kunnen alleen uitnodigen.**

Je ziet bij **Zacheüs** wat zo'n uitnodiging teweegbrengt. **Hij krijgt het gevoel dat hij er wél bij hoort. Meteen komt het beste in hem naar boven:** de helft van zijn bezittingen wil hij aan de armen geven en wie door hem is afgeperst zal hij viervoudig vergoeden. Zo simpel kan het zijn om iemand te raken die vol twijfel op een afstand is blijven staan.

Misschien moeten we toch maar eens beginnen wat meer naar de bomen rondom ons te kijken.

Stiltemoment – uitwisseling

Lied Lied om openheid

Geloofsbelijdenis

Ik geloof in God die de wereld heeft bestemd
voor het geluk van alle mensen.
Hij nodigt ons uit om deel te hebben aan zijn liefde.

Ik geloof in Jezus Christus,
die aan de liefde van God
gestalte heeft gegeven.

Hij heeft zich ingezet om mensen te bevrijden,
om barrières en grenzen op te heffen,
om mensen weer in zichzelf te doen geloven.
Hij is hierin zo ver gegaan dat
Hij er zijn leven voor heeft gegeven.
Ik geloof dat zijn Geest nog steeds
mensen blijft bezielen
en blijft oproepen
om de weg van de onvoorwaardelijke liefde te gaan.

Ik geloof in mensen die in zijn voetsporen treden
en die hun daden richten naar wat Hij heeft voorgeleefd.
Zij zijn het zout der aarde. Zij zijn het licht der wereld.
Tot die gemeenschap van mensen willen wij behoren
want we willen meebouwen aan Gods eigen droom:
'Een nieuwe hemel en een nieuwe aarde,
waar het goed is om te leven voor allen.'

Voorbeden

*Soms zijn we verblind,
onze diepste grond en hoogste goed uit het oog verloren...
Het is tijd om onszelf terug te vinden
en U God, als hart van ons bestaan.*

Voor mensen die twijfelen aan zichzelf en aan het leven,
die zich uitgesloten voelen door regels en voorschriften,
die niet beantwoorden aan de gangbare norm
en het gevoelen hebben er niet bij te horen.

Ubi Caritas

Voor hen die opnieuw willen beginnen:
zij die na een gebroken relatie terug bij iemand leren thuiskomen,
zij die na een ziekte- en revalidatieproces hun leven weer opbouwen,
zij die na een diepe teleurstelling de draad van het geloof weer proberen op te pakken.

Ubi Caritas

Voor hen die mensen weten te begeistern:
ouders die het beste in hun kinderen bevestigen,
therapeuten die cliënten helpen om levenskracht en vertrouwen terug te vinden,
verantwoordelijken die hun werknemers weten te motiveren,
gelovigen die met hun getuigend leven het geloof bij anderen aanwakkeren...

Ubi Caritas

Tafel bereiden, mandje omhaling

Tafelgebed

Tot U die niemand afschrijft, niemand klasseert of veroordeelt,
die ons roept bij onze naam,
naar u keren wij ons
als mensen op weg naar bevrijding.

Die naar mens'lijke gewoonte

**Tot zijn gedachtenis nemen wij
dit brood en breken het voor elkaar,
om goed te weten wat ons te wachten staat.
Wij leven Hem achterna.**

**Tot zijn gedachtenis nemen wij
deze wijn en drinken hem met elkaar,
om goed te weten wat ons te wachten staat.
Wij leven Hem achterna.**

Onze Vader

We beluisteren naar: Onze Vader verborgen (Huub Oosterhuis)

Vredeswens

Kome wat komt..., in die geest willen we werken aan een wereld waar vrede niet bevochten hoeft te worden. Vrede doorbreekt de grenzen, geeft de kans om anders te mogen zijn in alle openheid. Vrede betekent geloven dat het kan, op zoek gaan, helen en duidelijk kiezen tegen uitsluiting en onrecht. Moge de vrede van de Heer met ons zijn.

Brood en wijn delen

Met woorden van mensen, met brood en wijn, heeft Hij zich uitgesproken en gegeven. Wij willen doen wat Hij heeft gedaan om zijn gedachtenis te laten leven in ons hart.

Als bevrijde mensen vieren wij dat Hij leeft en delen wij **het brood** in verbondenheid.
Broodmandjes doorgeven

Zoals Zacheüs laten wij Hem binnentreden in ons leven en **drinken we** op Zijn levenskracht die perspectief geeft.
Heildronk en wensen

Zacheüs

Het was de waarheid in een droom:
die stem, een zonnesteek geleden,
dat woord, tot boven in mijn boom:
Zacheüs, riep Hij, kom beneden.

O, dat ik dit toch heb beleefd.
Ik wil, zei Jezus, met je eten.
En Hij kwam met mij mee,
Hij heeft onder mijn eigen dak gezeten.

Hier, op die bank, en in dat licht,
aan deze tafel, en Zijn ogen
weken niet meer van mijn gezicht,
groot, en vervuld van mededogen,

en al wat ik ooit had misdaan,
het was vergeten en vergeven.
En heel mijn hopeloos bestaan
werd in een uur door Hem herschreven.

Bevrijd van wat ik was en had
voel ik mij rijk en uitverkoren
en aangenomen, liefgehad,
in een gelukkig huis herboren.

Nu zing ik, boven in mijn boom.
O, dat Hij mij heeft uitgekozen;
het is de waarheid in de droom
dat God er is voor reddelozen.

Michiel van der Plas, Vreemdeling op doortocht

Slotgebed

Ja zeggen is ja doen, want woorden en daden horen bij elkaar.
Zo willen wij geloven, God.

Wij bidden U:
help ons vertrouwen te hebben
in deze wereld waarin wij leven.
Help ons vertrouwen te hebben
in de mensen die wij ontmoeten.
Help ons vertrouwen te hebben in onszelf,
in wie wij ten diepste zijn,
zodat wij een stevig fundament kunnen bouwen.
Help ons vertrouwen te hebben in U, God,
begeleid ons op onze pelgrimstocht,
wees ons nabij in ons tastend geloof,
en geef ons steeds opnieuw perspectief,
zoals Jezus dat deed bij Zacheüs.
Amen.

Lied *Geen weg is te lang*
Mededelingen

Paula en Guido

Bronnen:

- ✓ Tomás Halík, *Geduld met God – Twijfel als brug tussen geloven en niet-geloven*, Boekencentrum/Pelckmans, vijfde druk 2016
- ✓ Marc Vervenne, *God is in de Hemel en jij bent op aarde – Over de 'breuk' tussen God en mens*, lezing Abdijsavond Achelse Kluis 2 oktober 2017
- ✓ Thomaswebsite, KU Leuven

